

DET KONGELIGE
MILJØVERNDEPARTEMENT

FORSVARSDEPARTEMENTET	
SAKNR.: 09/03066-161	
26 JAN 2012	
ARKBET:	
KASSERES 5 ÅR	
KASSERES 30 ÅR	
BEVARES	

Forsvarsdepartementet
Postboks 8126 Dep
0032 OSLO

Deres ref
2009/03066

Vår ref
201001329-/JB

Dato
25 JAN. 2012

Lokaliseringsalternativer for Forsvarets nye kampfly F-35

Miljøverndepartementet (MD) viser til høringsbrev fra Forsvarsdepartementet (FD) datert 28.11.2011 om hovedrapport "Lokaliseringsalternativer for Forsvarets nye kampfly F35" og underlagsrapport "Strategisk konsekvensutredning – Delutredning støy, landskap, naturmiljø, kulturminner og kulturmiljøer samt reindrift. Lokalisering av nye kampfly".

Rapportene gir ikke anbefaling om lokalisering, men vil utgjøre en viktig del av beslutningsgrunnlaget for regjeringens anbefaling i løpet av våren 2012, som en del av ny langtidsplan for forsvarssektoren. Miljøverndepartementet kommer ikke her med anbefaling om lokalisering, men presiserer at når det gjelder de beskrevne alternativene for enbase på Ørland, legger departementet alternativ V1 til grunn, da alternativ V 3 er vurdert som uaktuelt i den strategiske konsekvensutredningen på grunn av meget store negative konsekvenser for Grandefjæra naturreservat (RAMSAR-område) og for kulturlandskapet.

Departementet viser til tidligere innspill til utredningsprogrammet for den strategiske konsekvensutredningen i brev av 15.03.2011. Det foreliggende utredningsmaterialet har fanget opp vesentlige deler av våre innspill, men vi registrerer at det ikke er synliggjort vurderinger etter kap. II i naturmangfoldloven. Vi presiserer at naturmangfoldloven krever at vurderingen og vektleggingen av prinsippene i §§ 8-12 skal framgå av beslutningen om lokalisering, jf. naturmangfoldloven § 7. Dette kan baseres på det foreliggende utredningsmaterialet, ved å beskrive de viktigste naturmangfoldverdiene som antas å bli berørt, virkningene og mulig avbøtende tiltak for disse for de ulike

Postadresse
Postboks 8013 Dep
0030 Oslo

Kontoradresse
Myntgt. 2
postmottak@md.dep.no
www.miljo.no

Telefon
22 24 90 90
Org no.
972 417 882

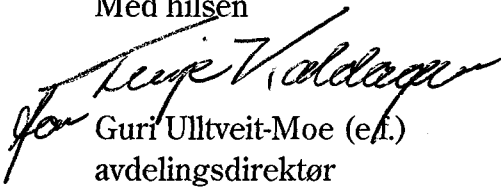
Avdeling for regional
planlegging
Telefaks
22 24 95 60

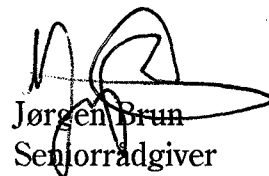
Saksbehandler
Jørgen Brun
22245933

lokaliseringalternativene, med tydelig referanse til §§ 8-12.

I videre konsekvensutredning etter plan- og bygningsloven som del av detaljprosjekteringen for valgt lokaliseringløsning, vil det være viktig å belyse miljøvirkningene nærmere og fastsette tilstrekkelige avbøtende tiltak. Vi viser i denne sammenheng til merknader fra Direktoratet for naturforvaltning, Riksantikvaren og Klima- og forurensningsdirektoratet.

Med hilsen

Guri Ulltveit-Moe (e.f.)
avdelingsdirektør

Jørgen Brun
Senjorradgiver

Vedlegg:

Brev fra Direktoratet fra naturforvaltning 12. januar 2012

Brev fra Klima- og forurensningsdirektoratet av 11. januar 2012

E-post fra Riksantikvaren av 17. januar 2012

Kopi:

Direktoratet fra naturforvaltning

Klima- og forurensningsdirektoratet

Riksantikvaren

Miljøverndepartementet
Postboks 8013 Dep
0030 Oslo
Att. Jørgen Brun

Deres ref.:
E-post av 21.12.2011

Vår ref. (bes oppgitt ved svar):
2010/4673 NAK-PM-ES
Arkivkode:
008

Dato:
12.01.2012

Lokaliseringsalternativer for Forsvarets nye kampfly F-35 UTTALELSE TIL RAPPORT

Direktoratet for naturforvaltning (DN) viser til e-post fra Miljøverndepartementet (MD) datert 21.12.2011 til miljødirektoratene med vedlagt høringsbrev fra Forsvarsdepartementet (FD) datert 28.11.2011 med lenke til en hovedrapport fra FD «Lokaliseringsalternativer for Forsvarets nye kampfly F-35» datert 25.11.2011 og til senere oversendt underlagsrapport fra Forsvarsbygg «Strategisk konsekvensutredning – Delutredning støy, landskap, naturmiljø, kulturminner og kulturmiljøer samt reindrift. Lokalisering av nye kampfly» datert 4.10.2011. MD ber om direktoratenes merknader til dette materialet fra Forsvaret som grunnlag for beslutninger om lokalisering av Forsvarets nye kampfly F-35.

DN viser også til våre brev til MD datert 5.5.2010 og 7.3.2011.

Vi finner oversikter over basealternativer og oppsummeringer om miljøforhold i hovedrapporten fra Forsvarsdepartementet. I Forsvarsbyggs underlagsrapport til denne er det på oversiktsnivå gjort greie for forventete konsekvenser av ulike lokaliseringer og kombinasjoner. Siktemålet med utredningene har vært å avdekke forhold som ekskluderer eller vesentlig forringer egnetheten til noen av løsningsalternativene.

Alternative lokaliseringssteder og kombinasjonsløsninger

Bodø og Ørland er de aktuelle alternativer dersom det skal velges en enbaseløsning. Både Bodø, Evenes og Andøya er med i kombinasjon med Ørland som enbaseløsning med permanent «QRA-base» (Quick Reaction Alert – høg kampflyberedskap for Air Policing / avskjæring i lufta) i Nord-Norge, mens Bodø og Evenes er det i kombinasjon med Ørland dersom en tobaseløsning skal velges.

Utbyggingsforutsetninger

Det er i den strategiske konsekvensutredningen vist grove kart over flyplassområdene for Bodø, Ørland og Evenes. For Bodø foreligger det et rullebanealternativ der eksisterende rullebane erstattes med en ny sør for eksisterende på arealer som disponeres av Forsvaret mot Saltfjorden.

For Ørland foreligger det et rullebanealternativ der det forutsettes en «forskyving» av rullebanen langs senterlinja mot nordvest. Disse rullebanealternativene er aktuelle å gjennomføre ved valg av enbaseløsning lagt til hhv. Bodø eller Ørland, eller de skal være ett av lokaliseringsstedene i en tobaseløsning. En regner ikke med at ny rullebane blir aktuelt å bygge ut dersom Bodø skal ha QRA-funksjon. Begge omleggingene er begrunnet i å oppnå en reduksjon av støybelastningen for befolkningen som bor nær eksisterende rullebaner.

For Evenes er det forutsatt at dagens rullebane i hovedsak opprettholdes. Det forutsettes en mindre rullebaneforflytning mot vest, men innenfor eksisterende flyplassplatå og en mindre forlengelse mot nord.

En har for Ørland også sett på virkninger av et alternativ der ny rullebane blir anlagt 0,9 km sørvest for den eksisterende og forskjøvet ca 1 km mot nordvest, dvs. en utbygging av rullebane delvis inne i Grandefjæra naturreservat. DN finner at en ikke har gått videre med noe slikt alternativ i hovedrapporten.

Oppsummering av strategisk konsekvensutredning - konsekvenser for naturmangfold, landskap og friluftsliv

Støy og friluftsliv

Flytypen F-35 Joint Strike Fighter (JSF) som skal anskaffes kommer til å avgi mer støy enn flytypen F-16 som nå brukes.

Det er i rapporten fra Forsvarsbygg gjort grove vurderinger av støy i forhold til friluftsliv i forhold til de tre lokaliseringene Bodø, Evenes og Ørland. Vurderingene ser ut til å være avgrenset til støy i forbindelse med flyplassene og ikke til øvingsvirksomhet utover dette. Forventet støybelastning på friluftsliv er i utredningen begrenset til vurderinger av det som i Naturbase er kartlagt som «Statlig sikrete friluftsområder» og «Andre viktige friluftsområder».

For de to Nordlandslokaliseringene Bodø og Evenes gir dette et brukbart bilde av støybelastning på friluftsliv i forbindelse med aktuell virksomhet på flyplassene. For områdene rundt disse flyplassene foreligger det bra kartfestinger av «Andre viktige friluftsområder», bl.a. av bynære markaområder og områder viktige for friluftsliv knyttet til strandsoner og sjø. Mens det for lokaliseringen til Ørland ikke på samme måte er kartfestet «Andre viktige friluftsområder», bare «Statlig sikrete friluftsområder». Dette gjør at det for Ørland ikke foreligger noen god oversikt over hvordan friluftslivet kan bli påvirket av virksomheten knyttet til flyplassen.

For Bodø er hovedoppsummeringen i forhold til lokalisering av enbase her, at de bynære friluftslivsområder på grunn av den aktuelle flyttingen av rullebanen, i stor grad vil få redusert støybelastning. Mens det er noen av de registrerte enkeltområder i og ved sjø som vil bli belastet med støy.

For Evenes vil to mindre sikrete og flere kartlagte friluftslivsområder bli belastet med støy nær flyplassen.

Eksisterende flyplass med den aktuelle rullebanejusteringen for Evenes ligger omkranset av områder med store naturmangfoldverdier. Våtmarkssystemene er vurdert som sårbare i forhold til fysiske inngrep. Aktuelle baseløsninger blir vurdert å kunne komme i berøring med områder med store naturmangfoldverdier, da de ligger så tett inntil flybasen.

Det er gjort greie for at en utbygging av ny rullebane for Bodø sør for eksisterende vil komme i berøring med naturtypelokaliteter og prioriterte viltområder verdsatt som A (svært viktig) og B (viktig) etter DNs metode for verdisetting av naturmangfold etter DN-håndbok 13.

Det vises til at det i tilknytning til alle de tre lokaliseringalternativer Bodø, Evenes og Ørland ligger verneområder med støysensitive forekomster av fugl. Under forutsetning av at det har skjedd en tilvenning til støy og forstyrrelser fra dagens jagerflyaktivitet vurderes det at konsekvensene i forhold til i dag vil være størst ved en lokalisering til Evenes. Fra denne flyplassen er det i dag ikke regulær jagerflyaktivitet. Det vises ellers til at det ikke vil være mulig å gi presise vurderinger av omfang og konsekvenser av endret støybilde og forstyrrelser og at endring av flytraseer og –profiler rundt basene i Bodø og på Ørland antas å medføre en endret konsekvens av for støyutsatte naturverdier rundt basene. Det er hovedsakelig ved Bodø disse endringene synes å medføre endret støybilde for støyutsatte verdier, men at støybelastningen også ved Ørland vil omfatte flere områder.

Det er i utredningen også gjennomgått aktuelle oppfølgende undersøkelser. Det er aktuelt å oppdatere kartleggingsgrunnlaget for naturmangfold for baseområdene i forhold til avbøtende tiltak i anleggsperioden. Det er behov for å skaffe mer kunnskap om langsiktige effekter av støy og forstyrrelser ut fra kravet til kunnskapsgrunnlag i naturmangfoldlovens § 8. Det vises til flere forutsetninger i Naturmangfoldloven som må følges opp i videre planprosesser etter plan- og bygningsloven.

Det er i utredningene ikke gjennomført noen gjennomgang av prinsippene etter §§ 8 – 12 i Naturmangfoldloven, men henvist til slike gjennomganger som oppfølgende undersøkelser som også forutsettes å omfatte forvaltningsmål (§ 4 og § 5), utvalgte naturtyper (§ 53) og prioriterte arter (§ 24).

DNs vurderinger

Direktoratet for naturforvaltning (DN) begrenser våre vurderinger til temaene naturmangfold, landskap og friluftsliv.

DN mener utredningene av lokaliseringalternativer for kampflybase for Forsvarets nye kampfly F-35 burde vært mer utfyllende for en del temaer selv om vurderinger skal ligge på et overordnet strategisk nivå. Dette gjelder særlig virkninger for aktuelle øvingsområder utenfor selve baseområdene og det gjelder virkninger på friluftsliv knyttet til Ørland. DN mener dessuten det burde vært gjort generelle faglige vurderinger både for friluftsliv og naturmangfold og ikke bare konkret vurdert i forhold til kartlagte områder.

Ut fra at utredningene får fram de viktige hovedkonflikter i forhold til temaene naturmangfold, landskap og friluftsliv mener DN likevel de foreliggende utredninger danner et tilfredsstillende grunnlag for valg av kampflybase.

For Ørland konstateres det at registreringsgrunnlaget er mangelfullt siden det er begrenset til «Statlig sikrete friluftsområder».

Landskap

Utredning har brukt Riksantikvaren og Direktoratet for naturforvaltnings metode for landskapsvurdering og gjort oppsummeringer etter Statens vegvesens metode i håndbok 140. Det er selve flyplassområdene som er vurdert.

En stor endring i forhold til dagens landskapsituasjon vil komme dersom Bodø blir valgt som enebase eller del av en tobaseløsning og det skal bygges ny rullebane sør for den eksisterende på arealer ut mot Saltfjorden. De aktuelle områdene for ny rullebane framstår i dag som et relativt intakt småskala natur- og kulturlandskap med stor variasjonsrikdom. Dette gjelder selv om de er påvirket av en del utbygginger knyttet til flyplassen og at områdene er ikke tilgjengelige. Områdene er eksponert, særlig sett fra sjøen og selv om de ligger langt unna, er de også godt synlige fra høgereliggende områder i Bodø. Ved utbygging av ny rullebane forutsettes det større utfyllinger i sjøen mot vest.

I rapporten vurderes utfyllingen i sjøen mot vest å ha stor negativ konsekvens med forverring av dagens situasjon når det gjelder hensynet til strandsonen og fjordlandskapet vest for flystasjonen. Landskapsendringene for strandsonen sør for flystasjonen innover langs Saltfjorden er vurdert å ha middels negativ konsekvens og landskapsendringer for øvrige nærområder og det overordnede landskapsrommet å ha liten eller ingen konsekvens.

En utbygging av ny rullebane vest for eksisterende i Grandefjæra på Ørland blir vurdert å gi meget stor negativ konsekvens og vurderes som det mest kontroversielle av aktuelle utbygginger med hensyn til fysiske terrenginngrep. Det er inngrep i jordbrukets kulturlandskap som vurderes som negativt og det er ikke funnet avbøtende tiltak som ses på som tilstrekkelige.

Det andre alternativet for Ørlandet som innebærer en forlengelse av dagen rullebane mot nord vurderes å være relativt skånsomt og den aktuelle mindre endringen på Evenes vurderes å ha liten negativ konsekvens.

Naturmangfold

Også vurderingene av konsekvenser for naturmiljøet er konsentrert til de fysiske inngrepene i selve baseområdet og til virkninger i de omkringliggende områder og ikke til virkninger av støy fra øvingsaktivitet utover nærområdene.

Også i forhold til naturmangfold vil de største konsekvensene komme fra de to alternative utbyggingene av ny rullebane sør for eksisterende i Bodø og vest for eksisterende på Ørland.

I oppsummeringen av konsekvenser pekes det på at utbygging av ny rullebane vest for eksisterende på Ørland, som vil medføre omfattende inngrep i Grandefjæra naturreservat, er det mest kontroversielle. Reservatet er et våtmarksområde med internasjonal status som Ramsarområde. Det er funksjonsområde for et stort antall fuglearter.

Forlengelsesalternativet for Ørland regnes som relativt skånsomt i forhold til naturmangfold.

Det er ikke aktuelt for DN å gi råd om valg av lokaliseringssted eller kombinasjoner for kampflybase, men DN vil summere opp noen viktige forhold fra utredningene som vi mener bør vektlegges og legges til grunn:

- Utbyggingen av ny rullebane vest for eksisterende på Ørland er i utredningene fra Forsvarsbygg klarlagt som det mest kontroversielle forslaget til utbyggingstiltak. Det er illustrert en utbygging av flyplass langs og delvis inne i Grandefjæra naturreservat. Dette vil ødelegge svært store naturverdier. Grandefjæra er funksjonsområde for et stort antall fuglearter. Reservatet har internasjonal status som Ramsarområde. Utbyggingen vil videre ha store negative konsekvenser for landskapet i området.

DN oppfatter at en slik utbygging ikke er tatt videre i hovedrapporten og mener en slik utbygging bør være uaktuell, på grunn av store negative konsekvenser for naturmangfoldet og landskapet i området. DN mener Ørland må være uaktuell å velge som kampflybase dersom dette forutsetter utbygging av ny rullebane i Grandefjæra.

- Det forutsettes at det skal bygges ny rullebane sør for den eksisterende dersom Bodø velges som enebase eller som en av basene i en tobaseløsning. Men også dersom Bodø blir valgt som QRA-base forutsettes det at det skal videreføres vesentlig flyaktivitet med meget støyskapende jagerfly.

DN mener videre bruk av flyplassen i Bodø til meget støyskapende flyvirksomhet bør opphøre dersom det ikke bygges ny rullebane lenger unna byens store befolkningskonsentrasjoner.

- Ut fra at det ikke er utredet konsekvenser for øvingsområder utenom baseområdene, at det ikke er gjennomgått friluftsliv utover kartlagte områder og at det er behov for å se mer konkret på virkninger på naturmangfold og friluftsliv også for nærområdene, bør det forutsettes at det i oppfølgende planlegging gjennomføres supplerende konsekvensutredninger for disse temaer.

Gjennomgang i forhold til naturmangfoldloven som i utredningene er forutsatt gjort som oppfølgende undersøkelser mener DN bør gjennomføres som supplerende konsekvensutredninger knyttet videre planlegging etter plan- og bygningsloven. Det gjelder for forvaltningsmålene etter § 4 og § 5, prinsippene etter §§ 8 – 12 og utvalgte naturtyper (§ 53) og prioriterte arter (§ 24).

Slike supplerende konsekvensutredninger for naturmangfold knyttet til videre planlegging både av arealer og funksjoner etter plan- og bygningsloven og av virksomhet og aktivitet knyttet til flyplassen vil være viktig i forhold til alle lokaliseringalternativene. Dette gjelder særlig for Ørland med den nære beliggenheten flyplassen har til Grandefjæra og flere andre viktige naturområder og for Evenes som ligger midt inne i et område med verdifulle naturområder.

Med hilsen
Direktoratet for naturforvaltning

Elektronisk dokumentert godkjenning uten underskrift

Reidar Dahl
Avdelingsdirektør
Avdeling for naturressurser og klima

Trond Simensen

**KLIMA- OG
FORURENSNINGS-
DIREKTORATET**

Miljøverndepartementet
Boks 8013 Dep
0030 Oslo

Klima- og forurensningsdirektoratet
Postboks 8100 Dep, 0032 Oslo
Besøksadresse: Strømsveien 96

Att: Jørgen Brun

Telefon: 22 57 34 00
Telefaks: 22 67 67 06
E-post: postmottak@klif.no
Internett: www.klif.no

Dato: 11.01.2012

Vår ref.: 2010/454 008

Deres ref.:

Saksbehandler: Svein Klausen, telefon: 22573740

Lokalisering av Forsvarets nye kampfly - høring vedrørende støy

Vi viser til e-post datert 21.12.2011, hvor det bes om Klifs eventuelle merknader til høringsrapporten, strategisk konsekvensutredning for ny kampflyplass, utarbeidet av Forsvarsbygg og datert 04.10.2011.

Nedenstående kommentarer omhandler støy.

De alternativene til ny kampflyplass som er vurdert, vil alle medføre støykonsekvenser for nærområdene. Vi har forståelse for at mer utfyllende og grundige støyanalyser vil komme i forbindelse med konsekvensutredningen av ett eller flere basealternativer. Når det gjelder hovedhensikten med foreliggende strategiske konsekvensutredning, som er å sammenligne alternativene, så mener vi at foreliggende rapport er tilfredsstillende når det gjelder støy.

Klif ønsker imidlertid å påpeke forhold som er viktig i den videre prosessen.

- Det er viktig at T-1442 ivaretas i planprosessen
- Klasse C i NS 8175 bør tilstrebes, dvs. at innendørs støynivå ikke bør overskride LA 24h 30 dB i oppholds- og soverom
- Støykonsekvensene for kveld- og nattperioden må utredes grundigere
- Problematikken med vibrasjoner og lavfrekvent støy er viktig å få ytterligere utredet, herunder at frekvenskarakteristikken for de nye F 35 flyene blir bedre dokumentert.
- Gode valg av traséer for inn- og utflyving, samt plassering av rullebaner er viktig tiltak for å redusere støyulempene. Her forventer vi at hensynet til nærområdene gis høyeste prioritert.
- En mer grundig vurdering av konsekvensene for støysensitiv næring (reindrift) i nærområdet til basealternativet/ene som er aktuelle, må gjennomføres.

Med hilsen

Elektronisk dokumentert godkjenning, uten underskrift

Siri Sorteberg
seksjonsleder

Svein Klausen
seniorrådgiver

Brun Jørgen

Fra: Tollersrud, Ole Christian [ole.christian.tollersrud@ra.no]
Sendt: 17. januar 2012 11:07
Til: Brun Jørgen
Emne: Kampflylokalisering

Viser til e-post av 21.12.11 angående lokalisering av forsvarets kampfly. Det er i 3 hovedalternativ som er skissert i rapporten fra Forsvaret av 25.11.11. Disse omfatter flystasjonene på Ørlandet, Bodø og Evenes med varianter med en-base og to-baseløsninger. Det har i prosessen ikke vært tid til en innhenting av uttalelser fra regional kulturminneforvaltning.

Den strategiske konsekvensutredningen fra Forsvarsbygg av 04.10.11 om støy, landskap, naturmiljø, kulturminner og kulturmiljøer samt reindrift gir etter RAs vurdering en god beskrivelse av konsekvensene ved de fysiske inngrepene, nødvendige oppfølgende undersøkelser og avbøtende tiltak som er nødvendig ved flystasjonene for de ulike lokaliseringalternativene. Riksantikvaren forventer at de påfølgende planprosessene skjer i nært samarbeid med regional kulturminneforvaltning.

Det er ikke aktuelt for RA å gi råd om valg av lokaliseringssted eller kombinasjoner for kampflybase, og RA sier seg i hovedsak enig i de konklusjonene som fremkommer i konsekvensutredningen. Det vises til eventuell uttalelse fra de berørte fylkeskommunene for nærmere vurdering av potensial for funn og konsekvenser ved direkte inngrep i kulturminner.

Vennlig hilsen

Ole Christian Tollersrud
Seniorrådgiver
Riksantikvaren, Planavdelingen
tlf: 98228734